

Respectarea prezumției de nevinovăție în procesul penal. Analiza criteriilor jurisprudențiale din practica C.E.D.O. împotriva României

Lect. univ. dr. **Flaviu Ciopec***
Facultatea de Drept
Universitatea de Vest din Timișoara

Rezumat: După cum se cunoaște, prezumția de nevinovăție reprezintă unul dintre pilonii esențiali ai încadrării europene a procesului penal, orice abdicare de la aceasta fiind de natură a afecta caracterul echitabil al procesului. Analiza întreprinsă în prezentul studiu se impune pentru a departaja bunele practici de cele perverse și de a contura criterii de acțiune a actorilor judiciari în acord cu standardele Convenției europene. Investigația relevă faptul că autoritățile judiciare române nu par a fi preocupate de găsirea justului echilibru între dreptul publicului de a fi informat și drepturile fundamentale ale cetățenilor. Dimpotrivă, se constată că acestea și-au asumat o libertate discreționară de a vehicula orice informații în legătură cu presupusa săvârșire a unor fapte penale de către cetățeni, atitudine cenzurată de instanța europeană.

Cuvinte-cheie: prezumția de nevinovăție, jurisprudență C.E.D.O., cauze împotriva României, violarea art. 6 paragr. 2

Abstract: It is a commonly shared opinion that the presumption of innocence represents a fundamental pillar within the European framework of a criminal trial, and any undermining of its structure may eventually affect the fair nature of the trial. The analysis performed by the present study is destined to separate the good practices from the perverted ones, and to shape out the criteria used by judicial players in order to act pursuant to the standards set forth by the European Convention. The inquiry points out that the Romanian judicial authorities do not seem concerned with finding a fair balance between the right of the public to be informed and the fundamental rights of the citizens. On the contrary, the former turn out to have assumed a discretionary freedom to release any information about the purported commission of some criminal acts by the citizens, an attitude which has been censured by the European court.

Keywords: presumption of innocence, ECCHR practice, cases against Romania, infringement of art. 6 par. 2

Așa cum am anticipat într-un studiu anterior¹, am rezervat pentru viitor analiza jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului în materia respectării prezumției de nevinovăție, întrucât prezentarea cazuisticii a acaparat, prin densitatea informațiilor, întreg spațiul editorial alocat la acel moment.

O asemenea analiză se impune pentru a departaja bunele practici de cele perverse și de a contura criterii de acțiune a actorilor judiciari în acord cu standardele Convenției europene. După cum se cunoaște prezumția de nevinovăție reprezintă unul dintre pilonii esențiali ai încadrării

---

* e-mail: flaviu.ciopec@drept.uvt.ro.

¹ F. Ciopec, *Examen al jurisprudenței C.E.D.O. împotriva României în materia prezumției de nevinovăție*, Analele Universității de Vest, Seria Drept nr. 2/2012, p. 32-48.

europene a procesului penal, orice abdicare de la aceasta fiind de natură a afecta caracterul echitabil al procesului. O societate civilizată nu poate accepta ca responsabilitatea penală să fie angajată în mod arbitrar sau ușuratic, fără a se derula o investigație serioasă a cauzei penale, în condițiile în care miza procesului penal este enormă, putând conduce la privarea de libertate, pierderea de bunuri sau a exercițiului unor drepturi și uneori chiar la extincție. Problema se pune cu atât mai serios în situația în care avem de a face cu infracțiuni grave, unde există tentația pentru acțiuni urgente, ce se dovedesc nu de puține ori ca fiind pripite. Infracțiunile de generație nouă (crima organizată sau terorismul de ex.) forțează la maximum limitele de înțelegere și acțiune în materia prezumției de nevinovăție.

Acum câțiva ani (2007), într-un studiu² publicat de Societatea pentru Justiție se făcea următoarea afirmație: „în România nu există o legislație sau o jurisprudență care să explice modul în care funcționează prezumția de nevinovăție, să-i asigure caracterul efectiv și să stabilească sancțiuni în cazul încălcării acesteia, respectiv măsuri de înlăturare a actelor sau faptelor care o încalcă, ci aceasta rămâne statuată la nivelul principiilor și al regulilor de drept nepuse în aplicare printr-o legislație subsecventă”. Aceste curențe au fost apreciate ca plasând România în proximitatea imediată a unei „condamnări” în fața instanței de la Strasbourg: „față de «consecvența» cu care autoritățile publice nesocotesc prezumția de nevinovăție, o condamnare a statului român pe acest motiv la Curtea Europeană a Drepturilor Omului este previzibilă și inevitabilă”³.

De la data studiului a trecut ceva timp, perioadă în care predicția s-a împlinit: România a fost „condamnată” de 8 ori. Această istorie tristă trebuie cunoscută, pusă în circuit și asumată. Este obiectivul pe care ni l-am însușit și încercăm a-l realiza prin prezentul studiu.

Am grupat în cele ce urmează **principalele direcții avute în vedere de Curtea Europeană**, ce se constituie în veritabile criterii jurisprudențiale.

I) O primă problemă analizată de Curte se referă la relația dintre latura penală și cea civilă într-un proces penal și în ce măsură o soluție de „condamnare” pe latură civilă ar putea aduce atingere prezumției, cât timp pe latură penală s-a pronunțat o soluție de achitare sau încetare a procesului penal. Altfel a spune, obligarea de a despăgubi victima unei infracțiuni ar putea fi calificată ca o acuzație în materie penală?

Curtea a statuat că latura civilă este autonomă față de latura penală, putând fi dispusă „condamnarea” din punct de vedere civil, chiar dacă răspunderea penală nu mai poate fi angajată⁴. Conform dreptului național, cererea de despăgubiri se întemeiază pe principiile răspunderii civile delictuale, iar răspunderea penală nu reprezintă o condiție pentru a se angaja răspunderea civilă. Acțiunea civilă își păstrează natura civilă, chiar și după ce a fost alăturată procesului penal. Din acest punct de vedere nu poate exista o acuzație în materie penală⁵ atunci când vorbim de acțiunea civilă alăturată procesului penal. Victima are dreptul să ceară compensații fie că a intervenit sau nu condamnarea penală, evaluarea despăgubirilor fiind supusă unei evaluări legale distincte, bazate pe criterii și standarde probatorii ce diferă în aspectele

---

² Disponibil pe www.societateapentrujustitie.ro/publicatii/3105-Respectarea-prezumtiei-nevinovatie-Romania-Studiu-caz-comunicatele-presa-ale-PICCCJ-ale-DNA, p. 3.

³ Disponibil pe www.societateapentrujustitie.ro/publicatii/3105-Respectarea-prezumtiei-nevinovatie-Romania-Studiu-caz-comunicatele-presa-ale-PICCCJ-ale-DNA, p. 26.

⁴ *Constantin Florea c. României*, Hotărârea din 19 iunie 2012, § 44, 57, nepublicată, disponibilă pe www.csm1909.ro.

⁵ *Diacenco c. României*, Hotărârea din 7 februarie 2012, § 56-57, nepublicată, disponibilă pe www.csm1909.ro, în continuare *Diacenco*.

esențiale de cele aplicabile răspunderii penale. Altfel, ar însemna că achitarea pe latură penală ar atrage automat respingerea cererii de despăgubiri, ceea ce ar afecta dreptul victimei la un judecător în sensul art. 6 paragr. 1.

2) O altă chestiune ce a reținut atenția instanței europene a vizat calitatea limbajului folosit în informările publice cu privire la derularea cauzei penale și importanța esențială ce trebuie acordată termenilor în care se redactează și se exprimă autoritățile judiciare. Curtea a reamintit că art. 6 paragr. 2 nu poate împiedica autoritățile să informeze publicul în legătură cu procesele penale pendinte, cu atât mai mult cu cât este vorba de subiecte sensibile, dar impune ca informarea să se facă cu toată discreția și rezerva necesară pentru ca prezumția de nevinovăție să fie respectată.

Curtea a evidențiat, într-o speță⁶, că arestarea reclamantului, președinte al secției penale a unei curți de apel, reprezintă o foarte bogată sursă de informații și speculații, cu atât mai mult cu cât era vorba de prima arestare în România a unui magistrat. Curtea a considerat că, într-o societate democratică, sunt inevitabile comentarii uneori severe din partea presei cu privire la o cauză sensibilă care, precum cea a reclamantului, contestă moralitatea persoanelor numite să facă dreptate.

Curtea a subliniat importanța pe care trebuie să o acorde, în analiza noțiunii de proces echitabil, aparențelor, precum și sensibilității crescute a publicului față de garanțiile unei bune justiții. Ea a reamintit⁷ și faptul că, în materie de echitate, statele contractante se bucură de o marjă de apreciere mai redusă în anchetele penale decât în domeniul contenciosului civil.

Curtea a trasat următoarele distincții:

- este recomandabilă o reținere a autorităților în a releva elemente ce ar putea fi interpretate ca o confirmare a vinovăției unei persoane, la momentul la care urmărirea penală abia a început și cu atât mai mult dacă aceasta nu a început, iar investigațiile se află în stadiu incipient, în faza actelor premergătoare. Curtea a apreciat că actele pregătitoare efectuate în vederea începerii urmăririi penale trebuie avute în considerare ca aparținând fazei de urmărire penală, chiar dacă la acel moment punerea sub acuzare nu era încă decisă⁸. Declarațiile neconforme efectuate de procuror în faza actelor premergătoare au o legătură directă cu ancheta incipientă și, prin urmare, pot conduce la violarea prezumției (*G.C.P.*, § 42). *A contrario*, dacă declarațiile au fost făcute după condamnarea penală a reclamantului în primă instanță și în apel de către instanțele naționale, chiar în afara cadrului procesului penal, și anume prin intermediul unor interviuri acordate presei naționale de către procurorul-șef PNA, Curtea a concluzionat⁹ că nu a avut loc o violare a Convenției.

- o distincție fundamentală trebuie făcută între o declarație prin care se exprimă doar suspiciunea că s-a comis o infracțiune și afirmația clară și neechivocă, în absența unei condamnări definitive, că o persoană a comis infracțiunea în discuție. Curtea a reținut că afirmația instanței de recurs care l-a declarat pe reclamant „vinovat de comiterea infracțiunii pentru care a fost în mod corect trimis în judecată”, deși a dispus achitarea, reprezintă o încălcare

---

⁶ *Viorel Burzo c. României*, Hotărârea din 30 iunie 2009, § 155, nepublicată, disponibilă pe www.csm1909.ro, în continuare *V. Burzo*.

⁷ *Rupa c. României nr. 1*, Hotărârea din 16 decembrie 2008, § 23, publicată în „Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr. 562 din 10 august 2010.

⁸ *G.C.P. c. României*, Hotărârea din 20 decembrie 2011, § 41, nepublicată, disponibilă pe www.csm1909.ro, în continuare *G.C.P.*

⁹ *Jiga c. României*, Hotărârea din 16 martie 2010, § 91, nepublicată, disponibilă pe www.csm1909.ro, în continuare *Jiga*.

a prezumției (*Diacenco*, § 64).

În mod similar¹⁰, afirmațiile instanței „că rezulta în mod sigur” din probele deja administrate că nu avusese loc o vânzare la licitație și că reclamantul comisese infracțiunile de fals și uz de fals constituie o încălcare a prezumției în condițiile în care s-a dispus încetarea procesului penal pentru intervenția regulilor de prescripție a răspunderii penale. În speță, instanța nu s-a limitat la a descrie o „stare de suspiciune” sau un pronostic, ci a prezentat ca fiind stabilite anumite fapte enunțate în rechizitoriu. Prin închiderea procedurii, instanța a pus sub semnul întrebării nevinovăția reclamantului și a dispus ca reclamantul să plătească cheltuielile de judecată, în baza principiului conform căruia cheltuielile ar trebui suportate de partea al cărei recurs a fost respins.

Într-o altă cauză¹¹, Curtea a reținut că procurorul desemnat cu ancheta penală împotriva reclamantului a afirmat, la data de 19 decembrie 2000, cu prilejul unei conferințe de presă, că reclamantul era vinovat de trafic de influență, în condițiile în care vinovăția sa nu a fost stabilită legal decât la data de 15 mai 2002, data hotărârii definitive în cauză. De asemenea, acesta nu s-a exprimat nuanțat și nici nu a avut grijă să-și plaseze afirmațiile în contextul procedurii în curs împotriva reclamantului. În aceste împrejurări, Curtea a considerat că această declarație făcută de procuror a putut fi percepută drept o declarație oficială în sensul că reclamantul era vinovat în condițiile în care vinovăția sa nu fusese încă stabilită legal, ceea ce echivalează cu o violare a art. 6 paragr. 2 al Convenției.

De asemenea, Curtea a sancționat ca fiind afirmații clare și neechivoce declarațiile unor oficiali (procurorul de caz și ministrul de interne) ce făceau referire expresă la numele reclamantului și la comiterea de către acesta, fără nicio rezervă, a unor acte nelegale (*G.C.P.*, §57, 60): „Am luat împotriva lui G.C.P. măsura obligării de a nu păsări localitatea, măsură ce se dispune în mod obișnuit împotriva unei persoane față de care există suspiciunea că a comis o infracțiune. Cu toate acestea, pe baza controalelor efectuate de Garda Financiară, în speță s-au comis infracțiuni, nefiind doar suspiciuni în legătură cu comiterea lor” sau „Deși există probe cu privire la comiterea mai multor infracțiuni, G.C.P. este anchetat doar pentru două, iar urmărirea penală durează suspect de mult timp” sau „Astfel, între 1994 și 1997, acesta s-a folosit de Bancorex S.A., bancă a statului, pentru a obține anumite avantaje financiare în cuantum de 202,6 milioane de dolari în vederea rambursării unor credite contractate de firma sa G.C.P. SA. Aceste fapte au condus la tulburarea activității Bancorex S.A. și în consecință la subminarea economiei naționale”.

Într-o altă cauză¹², Curtea a considerat că declarațiile făcute de procuror au adus atingere prezumției de nevinovăție a reclamantului, întrucât precizau clar că reclamantul se făcuse vinovat de corupție, încurajând publicul să creadă în vinovăția acestuia și prejudecau aprecierea faptelor de către instanțele competente. În speță, procurorul anchetator, informând ziariștii cu privire la arestarea preventivă a reclamantului, a afirmat că toate probele converg spre stabilirea cu certitudine a vinovăției reclamantului și că nu putea fi evitată condamnarea acestuia, având în vedere că „nimeni și nimic nu-l mai poate scăpa de răspunderea penală”.

Curtea a concluzionat, într-un alt context¹³, că expresiile folosite de procurorul anchetator indicau clar că reclamantii se făcuseră vinovați de instigare la mărturie mincinoasă, încurajau

---

¹⁰ *Didu c. României*, Hotărârea din 14 aprilie 2009, § 41, publicată în „Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr. 740 din 30 octombrie 2009.

¹¹ *Vitan c. României*, Hotărârea din 25 martie 2008, § 70, nepublicată, disponibilă pe www.csm1909.ro.

¹² *Păvălache c. României*, Hotărârea din 18 octombrie 2011, § 120-121, nepublicată, disponibilă pe www.csm1909.ro, în continuare *Păvălache*.

¹³ *Samoilă și Cionca c. României*, Hotărârea din 4 martie 2008, § 94-95, nepublicată, disponibilă pe www.csm1909.ro, în continuare *Samoilă și Cionca*.

publicul să creadă în vinovăția lor și prejudiciau aprecierea faptelor de către judecătorii competenți. Declarațiile incriminate au fost pronunțate într-un context independent de procesul penal în sine, și anume în cursul unui interviu difuzat la jurnalul televizat, în următorii termeni: „Arestarea preventivă a fost dispusă deoarece, în opinia noastră, deși sumele respective nu au fost foarte ridicate [1000 mărci germane], ordinea publică (...) a fost grav afectată; încrederea în poliție, care este prima verigă a lanțului care asigură ordinea publică într-un stat de drept, trebuie să fie absolută și neviciată de asemenea comportamente. Al doilea motiv menționat în ordonanță este faptul că au încercat să împiedice descoperirea adevărului influențând, ba chiar amenințând martorii. Exact în acest moment avem un martor care a dat o declarație mincinoasă și care este interogată de ofițeri. Dacă nu revine asupra declarației, sunt hotărât să-l acuz, să-l arestez și să-l trimit în fața instanței”.

- obiectul declarațiilor este, de asemenea, important. S-a apreciat (*G.C.P.*, § 58) că relevarea potențialului probator al mijloacelor de probă administrate împotriva reclamantului nu poate fi înțeleasă ca o atingere a prezumției de nevinovăție, cât timp nu furnizează opiniei publice o certitudine absolută asupra vinovăției acestuia, ci doar evaluează asupra măsurilor procesuale ce s-ar putea lua împotriva inculpatului (de ex. trimiterea în judecată).

- cadrul în care se fac declarațiile a fost reținut de Curte ca fiind relevant pentru calificarea unei informări ca violare a prezumției. S-a arătat¹⁴ că declarația primului-ministru referitoare la comiterea în flagrant de către reclamant (ofițer de poliție) a infracțiunii de luare de mită a avut loc într-o videoconferință cu prefectii, fără să fie adresată publicului și în cadrul unei prezentări a preocupărilor autorităților față de probitatea persoanelor care lucrează în instituțiile de poliție. Curtea a admis că afirmațiile primului-ministru, ce nu au menționat numele reclamantului, pot fi înțelese ca o simplă modalitate de a ilustra problema identificată, corespunde mai degrabă unei informații privind desfășurarea unei anchete, și nu echivalează cu o afirmație privind vinovăția.

- se recunoaște o anumită libertate în declarații dacă acestea provin de la politicieni (*G.C.P.*, § 59), iar nu de la reprezentanți ai autorităților publice cu atribuții în materie de prevenire și combatere a criminalității. Astfel, postura de politician legitimează un anumit grad de exagerare și o utilizare mai liberală a judecăților de valoare în lupta politică cu adversarii politici. Într-o altă speță (*Păvălache*, § 117), Curtea a considerat, în ceea ce privește comentariile diverșilor oameni politici (primul-ministru, președintele României, președintele Senatului), că acestea sunt legitime, fiind necesar să fie plasate în contextul luptei anticorupție, un subiect de preocupare pentru întreaga societate românească. Într-o societate democratică, sunt inevitabile comentarii în presă, uneori severe, mai ales dacă este vorba de o cauză sensibilă care, precum cea a reclamantului – secretar general al guvernului, contesta moralitatea unor înalți funcționari.

- nu are importanță în ce context este utilizat limbajul inadecvat, existând o violare a Convenției chiar dacă afirmația se găsește în considerente, iar nu în dispozitivul hotărârii (*Diacenco*, § 63). Motivarea instanței (considerentele) are același efect juridic ca și dispozitivul, în condițiile în care formează suportul său logic.

- Curtea a refuzat să recunoască admisibilitatea angajării responsabilității statului pentru opiniile exprimate în mass-media și care aparțin în exclusivitate autorilor respectivelor articole (*G.C.P.*, § 46, 48). O campanie virulentă de presă poate conduce în anumite condiții la o condamnare în fața opiniei publice, anterior pronunțării unei soluții legale, situație ce poate tulbura serios activitățile comerciale sau profesionale ale unei persoane sau chiar și starea sa de sănătate. Procesul penal reflectat în mass-media poate afecta sever caracterul său echitabil, atunci

---

¹⁴ *Begu c. României*, Hotărârea din 15 martie 2011, § 128, nepublicată, disponibilă pe www.csm1909.ro, în continuare *Begu*.

când influențează opinia publică și implicit jurații chemați să decidă asupra vinovăției inculpatului. În procesul penal român, acest gen de riscuri nu au putut fi identificate, cât timp soluțiile penale sunt pronunțate de judecători profesioniști, care se pronunță și asupra vinovăției, astfel încât riscul ca aceștia să fie influențați de o campanie de presă este mult redus datorită pregătirii lor profesionale și experienței (*Jiga* § 95; *V. Burzo* § 166), cu atât mai mult atunci când se interpune un interval de timp considerabil între finalizarea campaniei de presă și pronunțarea hotărârii.

Curtea a refuzat să accepte o relație între încălcarea prezumției și arestarea preventivă, statuând că această relație există doar în raport cu condamnarea¹⁵. Astfel, riscul de sugestibilitate a judecătorilor, prin existența unei campanii de presă, nu poate fi luat în considerare la momentul arestării (*Begu*, § 130), chiar situată în proximitatea comiterii faptelor, cât timp interesul ziarelor pentru cauză și importanța acesteia pentru opinia publică rezultau din poziția ocupată de reclamant, ofițer de poliție, în contextul combaterii corupției, motiv de îngrijorare atât pentru autoritățile naționale, cât și pentru public.

3) Consecvență jurisprudenței sale de a asigura garantarea unor drepturi concrete și efective, nu teoretice și iluzorii, precum și necesității de a respecta rangul preeminent al dreptului la un proces echitabil într-o societate democratică, Curtea a privilegiat o interpretare substanțială, în dauna uneia formale în legătură cu prezumția de nevinovăție, considerând că acest gen de interpretare servește mai bine domeniul acoperit de art. 6 paragr. 2 din Convenție. Astfel, Curtea a considerat că prezentarea reclamanților în fața instanței îmbrăcați în costumul locului de detenție și refuzul președintelui de a autoriza folosirea îmbrăcămintei personale sunt lipsite de orice justificare și că putea întări în rândul opiniei publice impresia de vinovăție a reclamanților (*Samoilă și Cionca* § 100; *Jiga* § 101). Devine astfel evident că nu numai declarațiile nepotrivite pot genera violări ale Convenției, ci și anumite practici nonverbale neconforme, chiar dacă nu au legătură cu un discurs din contextul penal.

Analiza întreprinsă mai sus relevă faptul că autoritățile judiciare române nu par a fi preocupate de găsirea justului echilibru între dreptul publicului de a fi informat și drepturile fundamentale ale cetățenilor. Dimpotrivă, se constată că acestea și-au asumat o libertate discreționară de a vehicula orice informații în legătură cu presupusa săvârșire a unor fapte penale de către cetățeni, atitudine cenzurată de instanța europeană.

---

¹⁵ *Mircea c. României*, Hotărârea din 29 martie 2007, § 74-75, nepublicată, disponibilă pe www.csm1909.ro.